

Голюк О.А.Розвиток С.І.Миропольським ідей Я.А.Коменського щодо сутності принципу наочності навчання / О.А.Голюк, Н.О.Пахальчук, К.А.Колеснік // *Inovatívny výskum v oblasti vzdelávania a sociálnej práce: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (Sládkovičovo, Slovenská republika, 10-11 marca 2017)* / Šéfredaktor: Prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc. – Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius, 2017. – С. 16-19.

Методологія та історія педагогіки

РОЗВИТОК С.І.МИРОПОЛЬСЬКИМИ ІДЕЙ Я.А.КОМЕНСЬКОГО ЩОДО СУТНОСТІ ПРИНЦИПУ НАОЧНОСТІ НАВЧАННЯ

Голюк О.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти*

Пахальчук Н.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти*

Колеснік К.А.

асистент кафедри дошкільної та початкової освіти

*Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Анотація. У статті на основі аналізу педагогічної спадщини видатного вітчизняного педагога кінця XIX – початку XX ст. С.І.Миропольського узагальнено його погляди на проблему використання ідей Я.А.Коменського щодо суті принципу наочності навчання. Визначено особливості позиції С.І.Миропольського щодо значення, функцій, засобів наочного навчання для початкової школи.

Ключові слова: принципи навчання, наочне навчання, функції наочного навчання.

Аннотация. В статье на основе анализа педагогического наследия выдающегося отечественного педагога конца XIX-начала XX ст. С.И.Миропольского обобщены его взгляды на проблему использования идей Я.А.Коменского относительно сущности принципа наглядности обучения. Определены особенности позиции С.И.Миропольского относительно значения, функций, средств наглядного обучения для начальной школы.

Ключевые слова:принципы обучения, наглядное обучение, функции наглядного обучения.

Summary.On the basis of the analysis of pedagogical legacy of a prominent domestic teacher of the end XIX – beginning of XX century S.Miropol'skiy, is generalized his looks to the problem of the use of ideas of J. Komensky's in relation to essence of principle of evidentness of educating. The features of position of S.Miropol'skiy's are certain in relation to a value, functions, facilities of visual instruction for initial school.

Keywords:principles of educating, visual instruction, functions of visual instruction.

Перетворення, що відбуваються в соціальній, економічній, політичній, духовній сферах життя країни, об'єктивно вимагають критичного вивчення вітчизняної історії, зокрема в галузі освіти і виховання. Основною метою програми «Освіта» (Україна XXI століття) є визначення стратегії розвитку освіти в Україні і створення життєздатної системи безперервного навчання для досягнення високих освітніх рівнів і забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості та формування інтелектуального потенціалу як найвищій цінності нації. Одним із напрямів реформування змісту освіти, виховання підростаючого покоління є осмислення історичних фактів, теорій і явищ, різноманітних шляхів людського розвитку.

Значний внесок у розробку теорії і практики виховання й освіти зробив вітчизняний педагог XIX століття С.І.Миропольський. Про нього, як про вченого і педагога, згадували М.О.Корф, С.О.Рачинський, К.В.Єльницький, М.І.Демков, В.Я.Абрамов, Д.І.Багалій та ін.

Педагогічні праці С.І.Миропольського можна зустріти в таких історичних та літературних виданнях: журналах «Наша початкова школа», «Журнал Міністерства Народної Просвіти», пам'ятній книжці Харківської губернії на 1868 рік, Харківському календарі на 1869 і на 1870 рік, монографії Д.І.Багалій та Д.П.Міллер «Історія міста Харкова за 250 років його існування». Педагогічна спадщина С.І.Миропольського відрізняється величчю та багатогранністю. Він, спираючись на дидактику Я.А.Коменського, К.Д.Ушинського, розвинув та

поглибив теорію і практику початкової освіти, висунув широку просвітницьку програму, що відповідає інтересам народних мас.

Однією з основних категорій сучасної дидактики є принципи навчання, які виводяться із закономірностей процесу навчання, наукового осмислення дидактики минулого й узагальнення передової практики навчання в сучасній школі. В них, таким чином, виражається наступність наукових досягнень дидактики і відбивається передова практика навчання.

Відомо, що перша спроба створення єдиної системи принципів навчання належить Я.А.Коменському. Він назвав їх «основоположеннями», на яких має будуватися навчальний процес. Аналіз робіт С.І.Миропольського[1-3] дозволяє зробити висновок, що розробка принципів навчання також займала значне місце в його педагогічній спадщині.

У сучасній педагогіці дидактичними принципами називаються основні вихідні положення, на які спирається теорія і практика навчального процесу. С.І.Миропольський вводив поняття «принцип навчання» як критерій, підставу для вибору вірного методу дидактики. Однак, розкриваючи зміст принципів, він говорив про організацію цілісного процесу навчання дітей. За його переконанням «тільки педагогічний принцип становив загальну основу для розвитку всієї методики початкового навчання» [2, с.4]. При розробці принципів навчання С.І.Миропольський спирався на «Велику дидактику» Я.А.Коменського, тому що був упевнений, що вона не втратить своєї актуальності й у майбутньому [2, с.5].

Аналіз літературно-педагогічної спадщини С.І.Миропольського дозволив узагальнити сформульовані педагогом наступні принципи навчання: принцип практичності; принцип свідомості; принцип зацікавленості, привабливості; принцип природовідповідності; принцип зв'язку сім'ї і школи; принцип легкості; принцип швидкості навчання; принцип ґрунтовності навчання; принцип навчання з вірним успіхом; принцип наочності; принцип індивідуального підходу; принцип міжпредметного зв'язку; принцип самодіяльності; принцип стислості, простоти, несподіваності [4].

Вивчення численних праць С.І.Миропольського свідчить, що педагог, як і Я.А.Коменський та багато його попередників (Ж.-Ж.Руссо, Г.І.Песталоцці, І.Гербарт), підкреслював важливість принципу наочності навчання. Він стверджував, що цей принцип «складає сутність і загальну основу розумного, вірного методу початкового навчання», і саме йому належить першість у процесі засвоєння предметів, що вивчаються в початковій школі. У роботі «Народна школа за ідеями Коменського», С.І.Миропольський писав: «Хто тільки чує про предмет, а не бачить його, той і не цілком зрозуміє справу і швидко забуде пізнане; а хто сам бачить і сприймає дотиком предмет, у того уява про нього не тільки буде ясною, але й міцною» [1, с.56].

У такий спосіб він справедливо пов'язував наочність з міцністю знань. С.І.Миропольський, також як і Я.А.Коменський вважав, що наочне навчання сприяє формуванню сприйнятливості дитини, здатності розрізняти предмети, ознаки, описувати предмети і утримувати в пам'яті цілісні образи із усіма їх частинами і властивостями. Крім того наочність сприяє розвитку в дитини зв'язного мовлення, «повідомляє» їй ті прості, елементарні відомості, що є основою не тільки наступного етапу набуття знань, а й розумового розвитку дитини в цілому.

Вбачаючи в наочному навчанні основний засіб підготовки дитини до систематичного навчання, педагог вважав, що воно є «найбільш придатним предметом» для перших шкільних занять, тому що і за формою, і за тоном являє собою природний перехід від домашнього побуту дитини до шкільного навчання [1, с.290]. Він наполегливо радив учителю пам'ятати, що головною метою початкової освіти є розвиток дитячої особистості, а знання і уміння, які дитина набуває під час навчання, виступають лише засобом досягнення мети. Така позиція являла собою значний практичний та теоретичний інтерес як для педагогічної науки ХІХст., так і для сучасного розуміння компетентісного підходу до процесу навчання в школі І ступеня.

Звернемо увагу на те, що С.І.Миропольський говорив не просто про застосування окремих наочних об'єктів у конкретних навчальних

ситуаціях початкового навчання, а мав на увазі наочне навчання, що сприяє повторенню, розвитку і доповненню тих відомостей, що дитина раніш чула і сприйняла від батька, матері, з навколишнього світу і що тепер представляються їй в узагальненому вигляді. При цьому він наголошував на необхідності використання в початковій школі як природньої, так і штучної наочності.

Зазначимо, що С.І.Миропольский у своїй педагогічній практиці у якості наочності використав «Чарівний ліхтар». Проведене дослідження показало, що «Чарівний ліхтар», з'явившись спочатку в якості розважального приладу, зайняв почесне місце між навчальними посібниками, як відмінний засіб для показу малюнків великій кількості дітей. Педагог надавав величезного значення не лише змісту картин для «Чарівного ліхтаря», але й якості цих картин, їхньому естетичному оформленню.

«Тон» наочного навчання, як указував С.І.Миропольський, повинен носити характер чисто домашньої співбесіди. З дитиною варто говорити, показувати, запитувати, тобто наближати її до розуміння [1, с.290-291]. Педагог відзначав, що принцип наочності «приводить розум до саомислення», усуває помилкове знання, сліпе наслідування і повторення чужих слів і понять, а замість загальних положень, прийнятих на віру, наочність дає конкретні живі факти і явища, що дозволяють прийти до загальних наукових істин шляхом саомісного узагальнення. Крім того, С.І.Миропольський звертав увагу на те, що наочність дозволяє організувати перевірку набутих знань.

Провідний педагог стверджував, що принцип наочності є «основним принципом елементарного методу, який повинен проходити через усі його різноманітні видозміни, звести усе до загальної єдності, скласти міцну підставу всьому будинку навчання» [1, с.56-58, 131,279, 289-290]. Окрім того, у своїй практичній діяльності він ставився до використання наочності як до дієвого засобу боротьби із системою муштри і зубріння, схоластичними, догматичними методами навчання, що панували в багатьох школах ХІХ століття.

Звертаючись до відомих педагогічних ідей Я.А.Коменського, заслугою С.І.Миропольського є чітке визначення функцій наочного навчання: розвиток сприйнятливості дитини; розвиток зовнішніх почуттів; розвиток зв'язного мовлення; розвиток мислення; розвиток пам'яті; підготовка дитини до систематичного навчання; перевірка й оцінка знань.

Таким чином, як показав аналіз теоретичних праць С.І.Миропольського, він не тільки всебічно вивчав педагогічну спадщину Я.А.Коменського, пропагував його ідеї, але й творчо розвивав, доповнював, поглиблював та впроваджував у власну педагогічну практику.

Література:

1. Миропольский С.И. Народная школа по идеям Коменского / С.И. Миропольский //Наша начальная школа. –1873. –№3. –С.102-146; №4-5. – С.270-333; №6. –С.29-101.
2. Миропольский С.И. Обучение грамоте. 4-е изд., вновь пересмотренное и исправленное / С.И. Миропольский. –Спб.: Тип. Глазунова, 1891.–206с.
3. Миропольский С.И. Учебник дидактики. Методика предметов обучения в начальной школе / С.И. Миропольский. –Спб., 1901.– 124 с.
4. Тишик О.А. Проблеми дидактики в педагогічній спадщині С.І. Миропольського: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / О.А. Тишик. – Харків, 1998. – 20 с.